

MONARCHIE ABSOLUTYZMU OŚWIECONEGO W XVIII W. – ROSJA, PRUSY, AUSTRIA

1. Absolutyzm oświecony – system polityczny, w którym władca sprawuje nieograniczoną władzę dla dobra ogółu (przeprowadza reformy militarne, oświatowe i gospodarcze w celu wzmocnienia militarnego, gospodarczego państwa). System absolutyzmu oświeconego wykształcił się w XVIII w. w Austrii, Prusach i Rosji.

2. Władcy absolutni

Rosja	<ul style="list-style-type: none">▪ Piotr I Wielki (1682 – 1725)▪ Katarzyna II (1762 – 1795)
Prusy	<ul style="list-style-type: none">▪ Fryderyk Wilhelm (Wielki Elektor) (1640 – 1688)▪ Fryderyk III – jako król Prus został Fryderykiem I▪ Fryderyk Wilhelm I (1713 – 1740)▪ Fryderyk II Wielki (1740 – 1786)
Austria	<ul style="list-style-type: none">▪ Maria Teresa (1740 – 1780)▪ Józef II (1780 – 1790)

3. Cechy monarchii absolutnych.

- wzmocnienie władzy centralnej – monarcha o nieograniczonej władzy, który rządzi zgodnie z interesem państwa (racją stanu)
- rozwój organów administracyjnych pomagających w zarządzaniu państwem (powstanie nowożytnych rządów z ministerstwami / departamentami)
- powstaje nowa administracja zależna od władcy – urzędnicy za pełnione funkcje otrzymują wynagrodzenie; o obsadzie stanowisk nie decyduje już pochodzenie ale kwalifikacje
- rozwój nowoczesnej, zawodowej armii – armia nie pochodzi już z pospolitego ruszenia. Jest to zawód, który wykonywany jest przez całe życie.
- rozwój oświaty – przeprowadza się reformę programów zgodnie z naukami oświecenia. Zakłada się liczne szkoły, których zadaniem jest kształcenie kadry urzędniczej i wojskowej
- ograniczenie roli Kościoła, który podporządkowano państwu. Jego zadaniem jest umacnianie pozycji monarchy w państwie
- powstanie niezależnego sadownictwa
- rozwój gospodarczy (rolnictwo, przemysł), dzięki któremu wzrastają dochody skarbu państwa – popierano merkantylizm i protekcjonizm
- poddani stają się obywatelami

Reformy w Rosji, Prusach i w Austrii w XVIII w.

ROSJA

Piotr I Wielki (1682 – 1725) Przeniósł stolicę do Sankt Petersburga

a) reforma administracyjna

- zlikwidował Dumę Bojarską
- powołał nowy organ władzy - Senat Rządzącym który był organem kolegalnym. Zajmował się kontrolowaniem urzędników oraz przygotowywaniem projektów ustaw, był sądem najwyższym
- w miejsce prikazów wprowadzono nowoczesne ministerstwa zwane kolegiami podporządkowane Senatowi
- zlikwidował samorzady terenowe
- stworzył scentralizowaną administrację – podzielił kraj na prowincje i gubernie, na czele których stali gubernatorzy podlegający carowi
- cała szlachta została zmuszona do wybrania 3 dróg kariery: urzędniczej, wojskowej lub duchownej
- urzędy administracyjne zostały podzielone na 14 stopni (zhierarchizowane) i podporządkowane carowi
- w 1721 r. Piotr I przyjął tytuł Imperatora Wszechrosji

b) reorganizacja armii

- zniesiono obowiązek służby wojskowej dla szlachty
- utworzył armię poborową, w skład której weszli dożywotnio wcieleni rekruci (ok. 330 tys.)
- wprowadził jednolite umundurowanie
- utworzył flotę wojenną
- rozbudowano formacje artylerii i piechoty
- piechotę uzbroił w karabiny skałkowe z bagnetami

c) reforma gospodarcza

- założył państwowe manufaktury produkujące broń
- wspierał rozwój manufaktur (powstało ich około 250) i handlu
- przypisano chłopów do ziemi – spisano ich jako wieczyście poddanych – zakaz opuszczania miejsca zamieszkania – utracili wolność osobistą
- podwyższono podatki – stanowiły 55% dochodów budżetu

d) stosunki państwo – Kościół

- car zlikwidował patriarchat moskiewski i stał się zwierzchnikiem cerkwi prawosławnej
- od tej pory car mianował Święty Synod kierujący Kościołem
- wprowadzono obowiązkową modlitwę za zdrowie cara i jego rodziny

e) reforma oświaty

- wprowadzono uproszczony alfabet tzw. grażdankę
- wprowadzono przymusowy obowiązek szkolny dla szlachty (mężczyzn)
- wprowadzono kalendarz juliański (w miejsce bizantyjskiego)
- otworzył liczne szkoły wojskowe, inżynieryjne, medyczne i prawnicze
- utworzono Rosyjską Akademię Nauk i Akademię Morską

f) reforma sądowa

- karę śmierci zamieniono na katorgę

g) obyczaje

- wprowadził do Rosji zachodnie obyczaje i modę
- nakazał bojarom (szlachcie rosyjskiej) zgolenie bród

Katarzyna II (1762 – 1795)

- potwierdziła przywileje szlachty, za co uzyskała poparcie dla swojej polityki
- szlachta uzyskała samorząd oraz monopol na obejmowanie wyższych stopni wojskowych i urzędniczych
- wprowadziła pensje dla duchowieństwa, które podporządkowała państwu
- zwiększyła liczbę guberni zmniejszając ich powierzchnię
- przekształciła Kozaków zaporoskich w chłopów pańszczyźnianych 0 zlikwidowała autonomię Kozaków

PRUSY

Fryderyk Wilhelm (1640 – 1688) (WIELKI ELEKTOR)

- wprowadził stałe podatki na utrzymanie armii. Płacili je mieszczaństwo i chłopcy
- rozbudował armię

Fryderyk Wilhelm I (najpierw Fryderyk III, król Prus od 1701 r.) (1713 – 1740)

a) reforma armii

- zwiększył liczebność wojska z 40 tys. do 195 tys. Armia ta składała się z rekrutów (chłopów i mieszczań). obowiązek wojskowy nie obowiązywał: właścicieli gospodarstw, warsztatów i ich najstarszych synów oraz szlachty.
- powołano nowy organ dowódczy – Generalny Komisariat Wojny. Organ ten skupiał kompetencje sztabu, ministerstwa wojny i ministerstwa finansów
- każda jednostka otrzymała swój okręg rekrutacyjny = kanton
- stopnie oficerskie były zastrzeżone dla szlachty
- wprowadził do armii surową dyscyplinę
- rozpoczęto budowę licznych fortyfikacji

- wprowadził bardzo wysokie podatki
- zreformował administrację

Fryderyk II Wielki (1740 – 1786)

- powiększył armię do 195 tys. (1786 r.)
 - rozbudował policję
 - uzależnił pełnienie urzędu od wykształcenia i zasług
 - 1763 – wprowadził przymus edukacyjny wobec dzieci płci męskiej
 - zreformował program nauczania, kładąc nacisk na umiejętności potrzebne w gospodarce
 - skodyfikował prawo Brandenburgii i Prus – dzięki czemu po jego śmierci w 1794 r. wydano Powszechne Prawo Krajowe
 - wprowadził wysokie cła ochronne
 - zwiększył eksport kosztem importu
 - wielkie banki, handel czy manufaktury zostały objęte monopolem państwowym
 - był głową Kościoła luterańskiego i starał podporządkować sobie Kościół katolicki poprzez: sekularyzację większości dóbr kościelnych, zmianę granic diecezji tak, by pokrywały się z granicami państwa, wyjęcie byłych diecezji polskich spod władzy arcybiskupa gnieźnieńskiego
- Nadal najważniejszą warstwą społeczeństwa była szlachta – junkrzy, która nadal zachowała swoje przywileje:

- wyłączne prawo do posiadania majątków ziemskich
- zwolnienie z podatków, służby wojskowej i akcyzy

AUSTRIA

Maria Teresa (1740 – 1780)

Józef II (1780 – 1790)

a) reformy administracyjne

- aby skonsolidować państwo wewnątrz wprowadzono nowy podział terytorialny państwa na 15 prowincji
- centralizacja najwyższych organów władzy
- rozbudowana została administracja
- funkcje urzędnicze zależały od wykształcenia
- urzędnicy otrzymywali pensję; wprowadzono pewne prawa socjalne: dodatek za wysługę lat, renty

b) reformy wojskowe

- zwiększono liczebność armii do 100 tys.
- przeprowadzono reformę armii, wprowadzając pobór rekruta

c) reformy gospodarcze

- wprowadzono stały podatek dochodowy obciążający wszystkie warstwy społeczeństwa
- zniesiono poddaństwo osobiste chłopów w Austrii, Czechach i Galicji (1781) oraz na Węgrzech (1785)

d) stosunki państwo - Kościół – polityka wobec Kościoła miała na celu ograniczenie jego znaczenia politycznego i ekonomicznego. W tym celu:

- zlikwidowano część klasztorów, a dochody z przejętych dóbr przeznaczono na fundusz religijny, z którego utrzymywano szpitale i szkoły, a także wypłacano pensje duchowieństwu
- zniesiono przywileje podatkowe duchowieństwa
- Józef II ogłosił patent religijny, który zrównał w prawach protestantów i katolików (1781)

e) reforma oświatowa

- objęto szkolnictwem elementarnym wszystkich mężczyzn
- utworzono świeckie szkoły ludowe
- ujednolicono szkolnictwo ponadpodstawowe

f) reforma sądownictwa

- opracowano i wydano nowy kodeks karny (1769)
- wprowadzono zasadę równości wszystkich ludzi wobec Boga i prawa
- zlikwidowano tortury